

Viktiga veckor i augusti

Varma sensommardagar i augusti ger höstrapsen en kickstart. Därför bidrar varje dygn som rapssådden kan tidigareläggas med ca 30 kilo raps per hektar. Men den senaste vargavintern handlade såtiden inte om 30 kilo utan om liv eller död.

Text: Albin Gunnarson, Svensk Raps **Foto:** Jens Blomquist, Svensk Frötidning

Sedan starten med svenska såtidförsök hösten 2007 har debatten varit intensiv kring vikten av att så i tid. Resultaten och erfarenheterna är hur tydliga som helst. Grunden till en hög höstrapskörld läggs på hösten genom att säkerställa en tidig och snabb uppkomst. Dels genom att så i tid, men också genom att så rapsen på ett sådant sätt att fukten bevaras i såbädden med snabb groning som resultat.

Försök under 3 år

I serien OS-190 har under tre år testats 3 linje- och 3 hybrid sorter vid

tidig respektive sen sådd. Försöksplatserna har valts efter där det varit först möjligt att anlägga ett försök. Därför har de svenska försöken också följt den etableringstid som varit praktiskt möjlig vilket inte alltid varit optimalt tidigt efter de beräknade daggradskartor som finns.

Visst är det lätt att hävda och uppmana till vikten av tidig sådd, men i praktiken är det svårt. Förr anlades mycket raps efter träda, nu är trädeskravet borta och det är oftast mycket bättre ekonomi att odla än att träda marken vilket Växt-Råds lönsamhetsbarometer tydligt visar. Därför måste vi hitta våra

förfrukter bland tidiga grödor och sorter av råg, tidigt vete, höstkorn eller tidigt korn samt specialfallen konservärtor och frövallar.

Svårt att så för tidigt

Börjar man på allvar att studera höstklimatet i Svensk Raps alla försök konstaterar man snabbt att det norr om landsvägen faktiskt är väldigt svårt att så sin raps för tidigt. På senare år har vi sällan fått kombinationen varm höst och sen första frost. Därför behöver man inte vara rädd för att så tidigt, bara man följer tumregeln att så rapsen tunt, max 50 pl/m² för en hybrid och 60 pl/m² för en linjesort.

Om man trots allt tvingas att så sent finns det troligen sorter som är mer lämpade än andra för detta. Hösten 2008 anlades 3 försök, varav 2 i Östergötland kunde skördas 2009. I försöken ingick de tre linjesorterna Winner, Vision och Californium samt hybriderna Status, Excalibur och dvärghybriden PR45D01. För båda försöken gällde att första sådden skedde den 16 augusti och den andra 13 dagar senare den 29 augusti. Från grödans uppkomst fram till första frost beräknades ackumulerade temperatursummor för respektive plats.

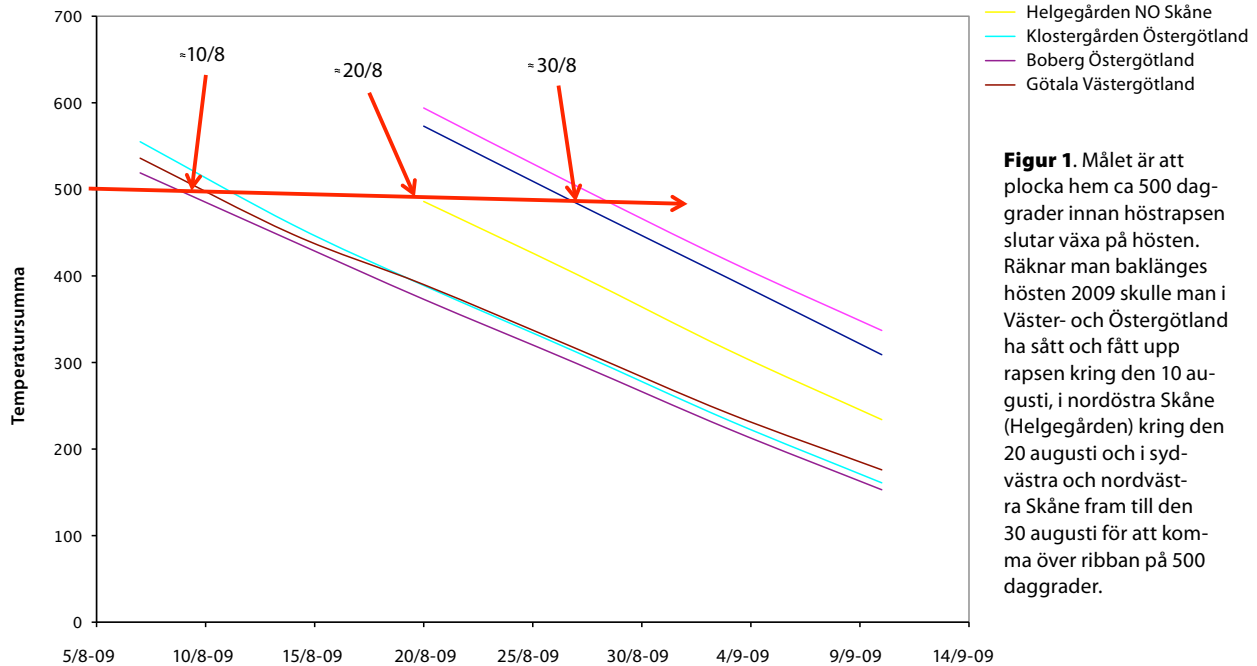
Augusti ger kicken

Av de önskvärda 450–500 daggraderna lyckades den första såtiden samla ihop 367–384 daggrader. Den andra såtiden endast 253–266 grader. Det visar tydligt att det är i början man ska ha varmt och fint väder. Att hoppas på en lång och mild höst kan bli ödesdigert. Märk att en riktigt varm dag i augusti med en medeltemperatur på 19



Levande eller död. Till vänster såddes höstrapsen vid såtid 1 den 8 augusti 2009 och till höger vid såtid 2 den 25 augusti. Vargavintern sopade banan ren från de plantor som inte hade samlat på sig tillräckligt många daggrader. Foto den 2 maj 2010 från försök OS-190 med sort och såtid i Västergötland.

Sådag efter breddgrad



grader bidrar med 14 daggrader till temperatursumman medan en oktoberdag med temperaturer kring 6 grader endast bidrar med 1 grad. En dag i augusti kan alltså bidra med samma tillskott till temperatursumman för rapsens utveckling som 2 hela veckor i oktober.

Hybrid och linje samma mönster

Efter 2 års försök har vi noterat att det är ett felaktigt påstående att sorttypen i form av linje eller hybrid har betydelse för såtiden. Det är varje sorts unika egenskaper som avgör om den är mer lämplig än andra vid en sen såtid. Samtidigt ser vi att dvärghybriden PR45D01 alltid har påverkats extremt negativt av att sås sent, i genomsnitt 700 kilo per hektar eller ca 50 kilo per hektar lägre skörd per dygn. Från visuella observationer i fält syns detta fenomen som PR45D01 visat vara knutet till dvärghybrider och inte just till sorten PR45D01. Dvärghybridens tillväxt går nämligen att beskriva som långsam tillväxt. Därför är rådet att aldrig så en dvärghybrid

sent. Samtidigt måste poängteras att merparten av Svensk Raps övriga sortförsök faktiskt har såtts för sent ur ett optimalt perspektiv och genom detta resonemang. Där har ändå sorten PR45D01 placerat sig bra och visat sig vara en odlingsvärd sort.

Sen sådd utvintrade

Hösten 2009 anlades på nytt 4 försök – 1 i Skåne, 1 i Västra Götaland och 2 i Östergötland. Torka medförde att de båda såtiderna i Skåne grodde i princip samtidigt. I Västra Götaland fanns vid invintring ett mycket väl utvecklat försök med en tydlig skillnad mellan såtiderna. Trots att den sena såtiden hade ca 5 fullt utvecklade blad utvintrade samtliga sorter helt och hållet vid sen sådd, medan den tidiga sådden såg fin ut strax före blom. I Östergötland ligger sen sådd våldsamt efter i utveckling i skrivande stund.

Winner vinner

I figur 1 visas hur stor temperatursumman skulle ha blivit vid olika såtider runt om i Skåne samt på de tre försöksplatserna i Västra Götaland och Östergötland. Diagrammet visar tydligt hur stor skillnad det är dels mellan olika platser i Sverige, men också hur snabbt temperatursumman faller när sådden försenas.

Alla sorter har som medeltal vi-

”En dag i augusti kan alltså bidra med samma tillskott till temperatursumman för rapsens utveckling som 2 hela veckor i oktober.”

sat lägre avkastning vid sen sådd, i genomsnitt 410 kilo per hektar eller 29 kilo/dygn. Bäst stabilitet i avkastning vid en senare sådd har linjesorten Winner visat vid en flerårsjämförelse följt av hybrid Excalibur. Märk dock att avkastningspotentialen i den lite äldre linjesorten Winner är be-



tydligt lägre än hos många andra sorter. I de enskilda försöken har heller aldrig avkastningsnivåerna mellan sorterna ändrats särskilt mycket med såtiden. Högst avkastande sort vid tidig sådd har även avkastat mest vid sen sådd. En an-

För klen. En rapspianta utan tillräckligt kraftig rot och tillräckligt många blad på hösten blir ett lätt byte för minusgrader, vind, snötäcke, syrebrist eller svampsjukdomar.



nan mycket viktig aspekt som uppmärts är att senare såtid i medeltal sänkt oljehalten med hela 2,2 procentenheter, vilket är anmärkningsvärt mycket.

Tydliga sortskillnader på hösten

Man kan se i sortförsök och i OS-190 hur sorter som till exempel Excalibur, Visby och Brutus är typiska snabbväxare på hösten. I Tyskland marknadsförs även de för Sverige helt nya sorterna Dimension och Hammer som snabbväxare. Vi behöver ha sådana sorter i landet och framförallt i Mellansverige där tidspresen är stor vid höstrapsådd. Uppgifter om en sorts höstutveckling måste komma från förädlarna, det är inget som vi inom försöksverksamheten hinner undersöka innan

sorten är borta från marknaden.

Hittills har såtidförsöket OS-190 starkt bevisat att de bästa rapsskördarna fås vid tidig sådd. Trots att vi söker de tidigaste försöksplatserna har vi aldrig lyckats odla oss till en utvintringsskada och även varit långt ifrån de 450–500 daggraderna vi strävar mot. Det betyder att vinterhärdigheten i den marknadsförda höstrapsen är god och att rådet är att fortsätta sträva efter att så höstrapsen tidigt, oavsett sort. Varje dag tidigare sådd kan vara värd över 100 kilo mer frö per dygn i enskilda sorter och odlingsplatser. Samtidigt medför tidig sådd förutom högre skörd även bättre övervintring, tidigare blomning, högre oljehalt och skörd. «